

קוראים יקרים! סדר ט"ו בשבט מעלתו רבה, כמבואר בדברי רבותינו הקדושים. להלן יובאו פסוקים ודברי חז"ל מהמשנה והגמרא אותם חשוב לקרוא יחד עם בני המשפחה, טרם אכילת הפירות. בנוסף, שולבו פנינים, פרפראות וחידונים להעשרת ה"סדר" והעונג המשפחתי.
(מלוט מתוך קונטרס "נפלאות ט"ו בשבט" - הרה"ג שמואל אלזם שליט"א)

דבר שטיכול במשקה

האוכל [שלא בתוך הסעודה] דבר שיש עליו רטיבות משקה (משבעת משקים המטמאים, שהם: יין, דבש - דבורים, שמן זית, חלב, טל, דם ומים. וסימנם: י"ד שח"ט ט"ז ד"ם), והוא טופח על מנת להטפח (כפי שמצוי בפירות ט"ו בשבט, שמביאים אותם לשולחן רטובים מהשטיפה), ולא ניגב אותם, צריך ליטול ידיו בלי ברכה לפני אכילתם (שו"ע סי' קנח ס"ד).

תולעים בפירות

האוכל תולעת חייב בחמישה לאווין (פסחים כד), והרי הוא משקץ נפשו ומטמא ליבו מעבודת הש"ת (יומא לט. ילקוי מועדים עמ' רנ-רנא); ולכן פירות שמצוי בהם תולעים, צריך שיפתחם ויבדקם היטב לפני שמברך עליהם ברכת הנהנין, ובפרט בפירות המיובשים.

תפילה על אתרוג נאה

קבלה בידינו לבקש ולהתפלל בט"ו בשבט שהש"ת יזמן לנו בסוכות הבא אתרוג נאה ומהודר, לפי שביום זה נידונים פירות האילן (שו"ע יער פ"ב ס"ג).

בחיטה (בשביל סדר ט"ו בשבט) יוצאים בברכת "המוציא" כשאוכלים לחם. ואם רוצה לאכול בכל זאת, לא יברך עליה [מזונות].

ואם היא יבשה, נכססת (מתפוררת באכילתה) וממולאת כגון גלילית, וופל וכדו', ואוכלה בסוף הסעודה לקינוח, הרוצה לברך עליה "מזונות" יש לו על מה לסמוך (אבל בתוך הסעודה לא יברך. ילקוי ח"ג סי' קעז ס"ה).

חטיף שברכתו "מזונות" (כגון ביסלי וכדו') יכול אפילו לכתחילה לברך עליו ולאכול לפני ברכת המזון (ברכה נאמנה עמ' סד, סח).

ברכת "בורא פרי האדמה" אפשר לברך בתוך הסעודה רק על מאכלים שאין הדרך לאוכלם עם לחם, כגון בוטנים, גרעינים וכדו'. [ירקות שאי אפשר לברך עליהם בתוך הסעודה: קישוא, עגבנייה, מלפפון, ירק כבוש או מבושל, חמוצים] (שם). הנוהגים לשתות בירה כדי לטעום מכל שבעת המינים [שהרי היא עשויה משעורים], אין להקדימה לשאר המינים, כיוון שרובה מים וברכתה "שהכול" (ילקוי סי' ריא ס"ג).

ובמיוחד ראוי לאכול מפירות שבעת המינים אשר נשתבחה בהם ארץ ישראל (שדי יער פ"ב ס"ג), שהם: חיטה, שעורה, זיתים, תמרים, ענבים, תאנים ורימונים.

הזמן הראוי לסדר ט"ו בשבט

ראוי להימנע מלעשות את סדר ט"ו בשבט סמוך לסעודה (לפניה), היות שיכול להיכנס לספק לגבי הברכה האחרונה. אלא הנכון להביא את כל הפירות בסיום הסעודה לפני ברכת המזון, שאז לכל הדעות ברכת המזון פוטרם (חזו"ע ט"ו בשבט עמ' ד-ה).

סדר ט"ו בשבט בסיום הסעודה קודם ברכת המזון

המנהג שלא לברך על זית כבוש "בורא פרי העץ" בסעודה [שהרי הוא טפל ללחם], אלא יברך על פרי אחר [כגון על התמר, שהוא הבא בסדר הקדימה] ויפטרנו (ילקוי ח"ה עמ' רג ס"ז). לכתחילה אין ראוי לאכול עוגה בתוך הסעודה [שמה נפטרת בברכת "המוציא"], מה גם שלענין הצורך

יום ט"ו בשבט

יום ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות (שו"ע או"ח סי' תקעב ס"ג), ואין אומרים בו תחנון, ולא במנחה ביום שלפניו [י"ד בשבט] (שם סי' קלא ס"ו).

תענית בט"ו בשבט

אין לצום בט"ו בשבט אפילו צום "יארצייט" (אזכרה), וכן חתן וכלה (הנוהגים להתענות ביום חופתם) לא יתענו ביום זה (שו"ת יחו"ד ח"א סי' פא).

לימוד בליל ט"ו בשבט

יש נוהגים לעשות לימוד בליל ט"ו בשבט, ולומדים בו משניות או פרקי זוהר העוסקים בעניין הפירות [כמו שמוכא בספר "פרי עץ הדר"], בהבנה ככל האפשר. ובפרט יש ללמוד את ההלכות השייכות לדיני ט"ו בשבט, כגון ענייני עורלה, תרומות ומעשרות וכדו' (קיצור שו"ע ילקוי הלכות ט"ו בשבט הלכה ד).

מנהגי ט"ו בשבט

נוהגים להרבות באכילת מיני פירות האילן בליל ט"ו בשבט ולברך עליהם את הברכות הראויות להם, להראות בזה שהוא ראש השנה לאילנות, ומנהג יפה הוא (ילקוי ח"ה עמ' רמח ס"ד).

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי א-להינו וא-להי אבותינו, שְׂבַכְךָ סִגְלַת אֲכִילַת הַפְּרוֹת שְׁנָאֵכֵל וְנִבְרַךְ עֲלֵיהֶן עֵתָּה, וּבִסּוּד שְׂרָשִׁיָּהוּ הָעֲלִיּוֹנִים אֲשֶׁר הִמָּה תְלוּיִים בָּם, לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶן שֶׁפֶע רָצוֹן בְּרָכָה וְנִדְבָה, גַּם הַמִּמְנִים וְהַמְשֻׁטְרִים עֲלֵיהֶם יִתְמַלְאוּ מֵעַז שֶׁפֶע הוֹדֵךְ לְשׁוֹב שְׁנֵית הַהֲגָדִים וְלַהֲצִמִּיחַ, מֵרָאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית הַשָּׁנָה, לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה, לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. וְקִים לָנוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי מַלְאָכֵי חוֹזְקֵי: "וְגִעְרַתִּי לָכֶם בְּאוֹכֵל וְלֹא יִשְׁחִית לָכֶם אֶת פְּרֵי הָאֲדָמָה, וְלֹא תִשְׁכַּל לָכֶם הַגֶּפֶן בִּשְׂדֶּה אֲמֹר יי צֶב-אוֹת". הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, וּבִרְךָ עֲלֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה. תְּשִׁיתֶהוּ בְּרֻכּוֹת לְעַד, תִּתְּחַדְּהוּ בְּשִׂמְחָה אֶת פְּנֵיהֶ. וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִי, וְעֲלֵיהֶם תִּבּוֹא בְּרַכַּת טוֹב לְהַתְּבָרֵךְ פְּרוּתֶיהָ בְּמַעֲשֵׂיו, אֶחָד הַמְּרַבֶּה וְאֶחָד הַמְּמַעֵיט. וְכָל הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּתְפָּזְרוּ עַל יְדֵינוּ אוֹ עַל יְדֵי אֲבוֹתֵינוּ, וּבַעֲוֹן אָדָם הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר חָטָא בְּפִרוֹת הָאֵילָן, עֵתָּה יִשׁוּבוּ לְהִתְכַּלֵּל בְּעֵז הָדָר עֵץ הַחַיִּים, וְיוֹסֵר מֵהֶם כָּל רַע. בְּכַח שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַיּוֹצֵא מִפְּסוּק: "חֵיל בָּלַע וַיִּקְיֵאֲנוּ", וְיִשׁוּב הַכָּל לֵאחֲזֵנוּ הָרָאשׁוֹן, וְלֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, כִּי אֲתָה יי לְבַדְךָ מִקִּבְץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְכֵן אֶת צִמְח דּוֹד עֲבָדְךָ מֵהֵרָה תַצְמִיחַ וְקִרְנֵנוּ תִרְם בִּישׁוּעָתְךָ, וְיֵד יי עַל כָּל הָעוֹלָם כָּל, וְ"תַחַת הַנֶּעֱצוּץ עֲלֵה בְרוּשׁ, וְתַחַת הַסִּרְפֵּד יַעֲלֶה הַדָּס, וְהִיָּה לֵי לֶשֶׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִפָּרֵת".

פרק שירה

למה נמשך? ישראל לחיטה?

"בטנן ערמת חטים" – אלו ישראל, שאי אפשר לעולם בלא חטים. רבי יצחק אומר: כחטים הללו שזורעים אורן בחשבון ובמידה, כך כשנכנסו למצרים מנה אותם הקב"ה, וכשבאו לצאת מנה אותם, וכשיצאו למדבר, שוב מנאם (פסיקתא רבתי, כי תשא).

1 מה היה האילן שאכלו ממנו אדם וחווה? רבי מאיר אומר, חטים. והא כתיב "עץ"? אומר ליה, מיתמרות היו כארזי לבנון (בראשית רבה פרשה טו). וכן בברכות (מ): רבי יהודה אומר, חטים היה. שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן.

2 רבותינו אמרו, עץ שאכל אדם הראשון חטים היה. עוד אמרו, גפן היה. עוד אמרו, תאנה היה. ובאמת אלו ואלו דברי אלוקים חיים, כי עץ הדעת היה בו טעם חטים ותאנה וגפן, שהם ראשי תיבות חג"ת, ומכוונים לחסד גבורה תפארת (כן איש חי, בראשית).

3 "והמן קצרע גד הוא" (במדבר יא, ט). אמרו "נפשנו יבשה", כאדם האוכל חטים יבשים. ולמה חרה אפו של הקב"ה? שהרי כשטחנו ברחיים היה טעמו מתחלף כצפחית בדבש (רשב"ם).

4 מלוגמא, שפירושה רפואה, ניתן על שם חטים שאדם לועס בפיו מלוא לוגמיו, בכדי להניחן על הפצע לרפואה (פירוש המשניות לרמב"ם שביעית ח).

5 בעוון אדם הראשון קוללה האדמה, ואחר כך בזכות נח חזרה האדמה להוציא חטים. ולזאת אנו מברכים: "המוציא לחם מן הארץ", כי הקב"ה ריחם עלינו והוציא הארץ מקללתה ("פני דוד", וישב).

שיבולת חטים אומרת:
"ממעמקים קראתיך ה'"
(תהלים קל, א).

את החיטה זורעים באדמה, שם היא מרקיבר, וממנה מבצבצת ועולה השיבולת במלוא הדרה, וממנה נוצר הלחם, שהוא עיקר חיותנו. כך גם כשנמצא האדם במעמקי החושך והנסיגות, ישמח בחלקו, יתפלל ממעמקי ליבו ויצליח בכל דרכיו.

1 חיטה ושעורה, בגימטריה תרי"ג (שפתי כהן דברים יא, כג).

2 "עם חלב פליות חטה" – לפי שבכליות יש חריץ כמו בחיטה, לפיכך מדמה אדם לחיטה (פירוש הרא"ש דברים לב, יד).

3 ייתן שתי ידיי על הפת בשעת הברכה, שיש בהן עשר אצבעות כנגד עשר מצוות התלויות בפת. ולכן יש עשר מילים בברכת "המוציא", עשר מילים בפסוק: "מצמיח חציר לבקמה", עשר מילים בפסוק: "עניי כל אליך ישרו", עשר מילים בפסוק: "ארץ חטה ושערה" ועשר מילים בפסוק: "ויתן לך" (שו"ע קסד, ד).

4 "חטה" בגימטריה כ"ב, שהן 22 אותיות התורה (קדושת לוי, ויקרא לפסח).

5 נהגו בבוקר קודם התפילה להוליך חתן וכלה לחצר בית הכנסת ולזרוק עליהם חטים, ואומרים: "פרו ורבו". וסמך לדבר דכתיב: "פרו ורבו". השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך" (מנהגים דבי מוה"ר, נישואין).

6 בקהילות מסוימות נהוג לאכול ב"שבת שירה" חטים שלמות מבושלות (ב"ח סימן רח). א. משום שהמן שירד לבני ישראל במדבר היה דומה לחיטה. ב. "בשלח" ראשי תיבות: "לאכול חטים בשבת שירה" (ליקוטי מהרי"ח ח"ג בשם "הדרת קודש").

7 "בטנן ערמת חטים" – בגימטריה "שבעים סנהדרין" (גימטריאות, נשא).

ייקח עוגה וכדומה, ויברך "בורא מיני מזונות".
יאלל מעט ויאמר:

1 "שרך אגן הסהר אל יחסר המזג בטנן ערמת חטים סוגה בשושנים" (תהלים ז, ג).

2 "השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך" (תהילים קמו, יד).

3 מי שנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפו וסגליו וטבעותיו בידיו, הוא והן טמאין מיד. היה לבוש בכליו וסגליו ברגליו וטבעותיו בידיו, הוא טמא מיד, והן טהורין עד שישקה כרי אכילת פרס, פת חטין ולא פת שעורים, מסב ואוכלן כלפתן. (משנה נגעים יג, יט).

4 אמר רבי תיא בר אבא: הוראה חטים בלחם – ראה שלום, שנאמר: "השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך" (ברכות נו).

5 "עם חלב פליות חטה" – אמרו: עתידה חטה שתהא גדולה כשתי כליות של שור גדול. ואמר רב תיא בר יוסף: עתידה ארץ ישראל שתוציא גלסקאות (פת אפיה) וכלי מילת, שנאמר: "יהי פסת פר בארץ בראש הרים". אמרו: עתידה חטה שתתמר כדף ועולה בראש הרים. ושמא תאמר, יש צער לקצרה? תלמוד לומר: "ירעש כלבנון פרו", הקב"ה מכיב רוח מבית גגזיו ומנשכת עליה ומשירה את סולתה, ואדם יוצא לשדה ומכיב מלוא פסת ידו, וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו (כתובות קיא).

6 רב יוסף היה "סיני" (בקי במשניות ובגמרא, שכן מקורות ההלכה) ורבה היה "עוקר הרים" (מחורר בפלוג). אצטריקא חקמים להו הורא שעתא (הוצרכו למנות אחד מהם לראש ישיבה). שלחו להם: "סיני" ו"עוקר הרים", איזה מהם קודם? שלחו להו: "סיני" קודם, לפי שהפך צריכים למרי חטאי (בעל החטים). ומשל הוא, שכולם צריכים למי שהשמועות מקובצות בידיו, לפיכך עדיף למנות את רב יוסף לראש הישיבה (ברכות סד).

1. כיצד נקראת חיטה אדומה?
א. חטית.
ב. שחמנית.
ג. אדמונית.
ד. חטית המדבר.

2. החיטה היא ממשפחת ה...
א. הדרים.
ב. דקליים.
ג. דגניים.
ד. כל התשובות נכונות.

3. לעומק של כמה אמות בוקעים שורשי החיטה באדמה? (ירושלמי)
א. עשרים אמה.
ב. חמישים אמה.
ג. מאה אמה.
ד. חמש אמות.

4. הזורה חיטה אחת ושעורה אחת ביחד, האם אלה כלאיים? (מסכת כלאים פרק א)

א. אין כלאיים בחיטה ושעורה.
ב. לדעת חכמים יש בזה כלאיים, ולדעת רבי יהודה יש כלאיים רק בשתי חטים ושעורה או חיטה ושתי שעורים.
ג. יש כלאיים רק בשעורה וגפן.
ד. יש בהן כלאיים בכל מקרה לפי כל השיטות.

5. השלם: "אין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא עד..." (ברכות מ.)
א. שיאמר: "חיטה חיטה".
ב. שיטעם טעם דגן.
ג. שיראה לחם.
ד. שיראה חיטה.

6. על מי אמרו שכל מאכלה אינו אלא חיטה ומחצה? (דברים רבה, שופטים)
א. על תינוקת.
ב. על נמלה.
ג. על ציפור.
ד. כל התשובות נכונות.

7. מה מלאכת "דש"?
א. אכילת חיטה.
ב. טחינת החיטה.
ג. פירוק החיטה מומלבושה.
ד. מלאכת "דש" היא במשקה ולא במאכל.

8. היכן כתוב הפסוק: "השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך"?
א. משלי.
ב. קהלת.
ג. תהילים.
ד. ויקרא.

תשובות:

1. (ד) 2. (ג) 3. (ב) 4. (א) 5. (ד) 6. (א) 7. (ב) 8. (ג)

1. כיצד נקראים גרעיני שעורה שהוסרה מהם הקליפה החיצונית?
א. שיפון.
ב. שעורה מגורענת.
ג. גריסי פנינה.
ד. כוסמין.
2. מי התבשר על ניצחון באמצעות חלום על כיכר שעורים? (שופטים ז)
א. גדעון.
ב. יעקב.
ג. יוסף.
ד. נח.
3. וְשֵׁם חֹטֵה שׁוֹרָה וְשַׁעֲרָה נִסְמָן וּבְסֻמָּת גְּבֻלָּתוֹ (ישעיהו כח, כה). מהי "שורה"? (תלמוד ירושלמי חלה פרק א)
א. שיבולת שועל.
ב. שעורה.
ג. חיטה.
ד. כוסמין.
4. מעשה בחמורו של... שגנבו אותו ליסטים, הניחו לפניו שעורים ולא אכל. בחמורו של מי מדובר? (אבות דרבי נתן)
א. רבי ישמעאל כהן גדול.
ב. רבי חנינא בן דוסא.
ג. רבי עקיבא.
ד. רבי יוחנן הסנדלר.
5. ואיש בא מבעל ששעה ויבא לאיש האלקים לחם בכורים עשירים לחם שעורים (מלכים ב' ד, מב). מיהו "איש האלקים"?
א. אליהו.
ב. משה.
ג. אלישע.
ד. אברהם.
6. איזה קורבן מנחה הובא משעורים?
א. מנחת חוטא.
ב. מנחת סוטה.
ג. מנחת ביכורים.
ד. מנחת מרחשת.
7. מי מהשבתים קיבל שעורים בחלוקת הארץ? (פסיקתא דרשב"א, ויחי)
א. ראובן.
ב. לוי.
ג. יהודה.
ד. בנימין.
8. מי נתן לרות המואבייה שש שעורים?
א. אבימלך.
ב. מחלון.
ג. כליון.
ד. בועז.

תשובות:

1. א (2) ב (3) ג (4) ד (5)
2. א (2) ב (3) ג (4) ד (5)

למה נקרא שמה שעורה?

מלשון "שערה", לרמז שהרשעים נרמה להם היצר הרע כחוט השערה (סוכה נב), שהרי החטאים מתחילים בצורה דקה, כחוט השערה, כמאמר חז"ל: "כך אומנותו של יצר הרע: היום אומר לו עשה כך, ולמחרת אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה, והולך ועובד" (שבת קה:).

1. אם לש כל עיסה בפני עצמה ולא עירבן יחד, וברצונו לקרב את העיסות ולצרפן לשיעור חלה, אין מצטרפים אלא דווקא המינים הדומים זה לזה. כיצד? **שעורים** מצטרפות עם כוסמין, שיפון ושיבולת שועל (יר"ד שכו, ב).
2. וְהַפְשְׁתָּהּ וְהַשְׁעֲרָה נִפְתָּה - למה לקו שתי אלו (במכת ברד)? "כִּי הַשְׁעֲרָה אֲבִיב" (בשלה וקשה). לפי שמצרים חמה ביותר, לפיכך היא מבשלת מהר את פירותיה. שהרי אין **השעורה** אביב אלא בניסן, ובמצרים הייתה אביב בתחילת שבט, שבו הייתה המכה לדעת רבותינו (שכל טוב, שם).
3. שבעת המינים יש בהם סוד, ככתוב ב"שער הליקוטים": חיטה - חוכמה, **שעורה** - בינה, גפן - דעת, חסד, גבורה ותפארת, תאנה - נצח, רימון - הוד, זית שמן - יסוד, דבש - מלכות (שו"ת רב פעלים).
4. "אֲבֹן שֶׁלְמָה מִסֵּעַ נִבְנָה" (מלכים א', ז). כאשר הביאו את האבנים לבית המקדש, לא היו פוסלים אותן בשום כלי ברזל, אלא בתולעת אחת הנקראת "שמייר". והשמייר כמין **שעורה** הוא, ואם היה נותנו אפילו על ההר היה בוקעו, ובו היה שלמה חולק אבני כל בית המקדש, ובו פסל משה את אבני האפוד של המשכן ואת לוחות הברית (רד"ק).
5. אין מקדשים את הירח עד שנראה בו **כשעורה** (ירושלמי, ראש השנה פרק ב).
6. השקל שהיה בימי משה רבינו, והוא הנאמר בכל מקום בתורה, משקלו 320 **שעורה**, וחכמים הוסיפו עליו כמשקל המטבע הנקרא "סלע" בזמן בית שני, שהיה משקל הסלע 384 **שעורים** בינוניות (רמב"ם שקלים פ"א ה"ב).

ייקח תבשיל העשוי מגריסי פנינה, ויאמר: (אם אין לו תבשיל גריסים יכול לשתות בירה או ויסקי אולם אם עושה סדר זה בתוך הסעודה, לא יברך עליהם)

1. "אֶרֶץ חֹטֵה וְשַׁעֲרָה וְגֶפֶן וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשָׁ" (דברים ח, ח).
2. "וְתֵאֵמַר שֵׁשׁ הַשְׁעָרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר אֵלַי אַל תְּבוֹאִי רִיקָם אֶל חֲמוֹתֶךָ" (רות ג, יז).
3. אלו מטמאין במגע ובכמשא, ואינן מטמאין באהל, עצם כשערה, וארץ העמים, ובית הפרס. (אהלות כ, ג)
4. "הַיֵּדְנָה נְהוּג עֲלֵמָא כְּרַבִּי יֵאָשִׁיָּה בְּכֻלָּאִים, דְּתַנִּיָּא רַבִּי יֵאָשִׁיָּה אֹמְרִי: עַד שֶׁיֵּצֵא חֹטֵה, שְׁעוֹרָה וְחֶרֶץ בְּמַפְלָת יָד" (חולין קל"ז).
5. הַרְוֵאָה שְׁעוֹרִים בְּחֵלֶם סָדוּ עוֹנוֹתָיו, שְׁנָאֵמַר (ישעיהו ז, ז): "וְסָד עֲוֹנֶךָ וְחִטָּאתֶךָ תִּכְפֹּר" (ברכות נז).

פרק שירה

שיבולת שעורים אומרת:
"תפילה לעני כי יעטף וְלַפְנֵי ה' יִשְׁפֹּף שִׁיחוֹ" (תהילים קב, א).

ברומה לחיטה, אף השעורה מרקיבה בארמה טרם צמיחתה במלוא הדרה, אך ההבדל הוא שקליפתה אינה ראויה למאכל כשלה לחיטה, ומרוורה רק שמירה ועטיפה לשעורה. רמז לתפילה ממעמקי החושך, כעני העטוף ומתפלל מרחוק עוניו (על פי טעמא דקרא).

1. קשר של תפילין צריך שיהיה למעלה כדי שיהיו ישראל למעלה ולא למטה. וישלשל הרצועות שיהיו תלויות לפניו, ושיעור רוחבן כאורך **שעורה**. ואם פחת או הוסיף לא עיכב (אבודרהם, ברכות השחר).
2. חיטה ו**שעורה** - מלשון "תְּחַטְּאֲנִי (תטהרני) בָּאֵזוֹב". עיקר התשובה לשוב מדרך הרע, מודה ועוזב את העבירות בבחינת **שעורה** - מלשון "וְשִׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם" (על פי לקט יושר).
3. פרוטה האמורה בתלמוד, משקלה חצי **שעורה** כסף נקי, והגמרא דנה אם בקליפתה או בלא קליפתה. אגודל האמור בתורה, כשבעה גרגירי **שעורה** מונחים זה אצל זה ברוחבם (קיצור שולחן ערוך, כללים).
4. "**השעורה** מתבכרת לפני כל תבואת הארץ". רמז ליצר הרע ולחטאים הנרמזים ב**שעורה**, המגיעים אל האדם כבר עם לידתו, כמו שנאמר: "לִפְתָּח חֲטָאת רִבְּץ" (בראשית ז, ז). אבל היצר הטוב אינו בא אל האדם כי אם בגיל י"ג שנה.
5. המילה "שעורין" קרובה לנוטריקון של "סר עוון" (מהרש"א ברכות נז). זהו שאמר רבי זירא: "אני לא עליתי מבבל לארץ ישראל עד שלא ראיתי **שעורים** בחלום".
6. "ויאמרו החֲרָטָמִם אֶל פֶּרְעֹה אֲצַבֵּעַ אֲלֵקִים הוּא". אמר רבי אלעזר מכאן שאין השד יכול לבדוא ברייה פחותה מגרגיר **שעורה** (שכל טוב, וזרא). ומפני זה נקראת "**שעורה**", מלשון שיעור, שפחות מזה לא נקרא שיעור, ואין כוחות הטומאה שולטים עליו (גור אריה).

ל'מור נקרא שמו גפן?

1 מאי גפן? דא פנסט ישראלי, כמה דאָתא אָמור (תהלים פ, ט): "גפן ממצרים תפסיע" (זוהר ויחי רלח, א).

2 בזכות הנסכים היינות מתברכים. ומעשה בסופר אחד שהיה עולה לירושלים בכל שנה, ואמר: יש לי גפן אחת, ושם מאות חביות היא עושה בכל שנה (מדרש תנחומא, תצווה).

3 אמר אברהם: ריבונו של עולם, תקיים מה שאמרת לשרה: "שוב אשוב אליך קצת חיה" (בראשית יח, י). שנאמר: "ופקד גפן זאת", ואין גפן אלא שרה (אגדת בראשית פרק כח).

4 אמר רבי יהושע בן לוי: שני שערי פדולת יש בגן עדן, ועליהם שישים ריבוא מלאכי השרת. ובשעה שהצדיק בא אצלם מלבישים אותו שמונה בגדים של ענני כבוד ושני כתרים על ראשו. כל אחד ואחד יש לו חופה בפני עצמו לפי כבודו, ולמעלה ממנה גפן של זהב (ילקוט שמעוני בראשית).

5 "בן פרת יוסף" (בראשית מט, כב). "פרת" - ענף של גפן פורייה העושה צל לרבים כגפן, כי בציליו חיו יעקב ובניו במצרים (ספורנו).

6 "זכור את יום השבת לקדשו" - זוכרהו על היין (פסחים קי). חטא עץ הדעת היה סמוך לכניסת השבת, שחטא ושכח את ציווי הקב"ה. לפיכך מזכירים את מה שנשכח על ידי אותו המין, דהיינו יין (שפתי כהן).

7 כלל זה יהא בידך שאין לשנות נקודות התיבות המורגלות בפה המון של ישראל במטבע הברכות והתפילות, שכן תיקנו חז"ל על פי הסוד. וכאשר תמצא בברכת "בורא פרי הגפן", שצריך להיות על פי הדקדוק "הגפן" בקמץ, ונהגו כל עלמא לומר "הגפן" בסגול (רב פעלים אורח חיים ג, א).

ל'מור נמשך? ישראל לגפן?

1 מה הגפן חיה ונשענת על עצים מתים (יבשים), כך ישראל חיים וקיימים ונשענים על המתים - אלו האבות (שמות רבה, כי תשא).

2 מה הגפן רחוק ש בור ענבים וצימוקים, כך ישראל יש בהם בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי תלמוד, בעלי אגדה (ויקרא רבה, בחוקות).

3 מה גפן זו יש בה יין וחומץ, זה טעון ברכה וזה טעון ברכה, כך ישראל חייבים לברך על הטובה ועל הרעה. על הטובה "ברוך ה' אלהינו והמטיב", ועל הרעה "ברוך דין האמת" (שם).

1 "והנה גפן לפני" (בראשית מ, ט) בגימטריה "זה משיח" (עם הכולל), שהמשיח מזרע יוסף (שפתי כהן).

2 "גפן" ראשי תיבות: גיבור פותר נבון, שהיה יוסף גובר על יצרו, פותר חלומות ונבון (דגל מחנה אפרים).

3 כביכול השכינה נקראת גפן (זוהר ויחי), על כן יש 133 פעמים שם "אדני" בתורה, כמניין גפן (אגרא דכלה, מסעי).

4 "אסרי לגפן עירה" - שהוא אוסר לישראל, שנקראו גפן. והיכן אוסרם? בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, שמלמד אותם תורה ברבים (אבקת רוכל, הרב סעדיה אלעזאני, מחכמי תימן).

5 "יין" בגימטריה 70, רמז ל"ימי שנותינו בהם שבעים שנה". ורמז גם לעץ הדעת, וכמאן דאמר גפן היה, שבכך נגזרה מיתה לאדם (תורת חיים סנהדרין ע).

6 "ופקד גפן זאת" בגימטריה "ישראל" (גימטריאות, פקודין).

ייקח יין, יברך "בורא פרי הגפן" וישתה ייקח ענבים או צימוקים, יאכל מעט ויאמר: (על הענבים אינו מברך משום שברכת היות קודמת לענבים, כך שנפטר בברכת "העץ" שבידו על היות, וגם אם הוא בתוך הסעודה אינו מברך, היות שנפטר בברכת התמרה והוא הדין לתאנה ולרימון דלעיל).

1 "אלקים צב-אזר שוב נא הבט משמים וראה ופקד גפן זאת" (תהילים פ, טו).

2 "ביום ההוא נאם ה' צב-אזר תקראו איש לירעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה" (זכריה ג, י).

3 גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל, ומדלה על גבי כלונסות. כל מי שהיה מתנדב עליה, או גריר, או אשכול, מכיר ותולה בה (מדרש ג, ח).

4 אין שאכל ממנו אדם הראשון, רבי מאיר אומר: גפן היה, שאין דבר שמכיר עליה על האדם אלא יין, שנאמר: "וישת מן היין וישכר" (ברכות מ).

5 אמר רבי חייא בר אבא: הריאה גפן טעונה בחלום - אין אשתו מפלת גפלים, שנאמר: "אשךך כגפן פריה" (הריאה) שורקת (ומדחת גפן ארוכה) - יצפה למשיח, שנאמר: "אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אהנו" (ברכות נז).

פרק שירה

גפן אומרת:

"בה אמר ה' פאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשיתוהו כי כרכה בו, כן אעשה למען עבדי לבקלי השחית הפל" (ישעיהו סח, ח).

עץ הגפן - בשונה משאר העצים - אינו ראוי לבלום, כי אינו גזע חזק, וכל מה שמקיימים אותו הוא בשביל הפירות, המיוחדים לאכילה ולייצור יין איכותי ומשובח. העיקר הוא הפרי, אך בשבילו מטפחים ומקיימים את כל העץ. זוהי שירת הגפן, המלמדת שאף הקב"ה מרחם על ישראל ומקיים אותם גם אם אינם ראויים, בעבור הצדיקים הנמצאים בתוכם (טעמא דקרא).

1. היו לפנינו ענבים, תמרים וקלמנטינות, על מה מהם יברך? א. או על הענבים או על התמרים, כי שניהם משבעת המינים. ב. על התמרים, שהם קרובים יותר למילה "ארץ". ג. על מה שחביב בעיניו. ד. על הקלמנטינות, כדי לא להיכנס לספק.

2. מה מברכים על עץ גפן (פלא תולעים) ממולאים באורז ובשר?

א. "שהכול", כי הבשר הוא העיקר. ב. "בורא פרי העץ", כברכת הענבים. ג. "מזונות", כי האורז - שהוא הרוב - הוא העיקר. ד. "בורא נפשות רבות".

3. האם ניתן לייצר יין בן מענבים אדומים? א. תלוי באיזו מדינה. ב. לא, רק מענבים לבנים. ג. כן.

ד. כן, אבל הוא עלול להחמיץ מזה.

4. כיצד מוכנה הקליפה הדקה של הענב?

א. קליפתית. ב. חרצן. ג. זג. ד. עליונית.

5. מי הראשון בתנ"ך שהשתכר משתיית יין?

א. אדם הראשון. ב. קין. ג. הבל. ד. נח.

6. כיצד נקרא מקום גידול הענבים?

א. שדה. ב. חורשה. ג. כרם. ד. שטא.

7. מי הנביא שאמר: "כענבים במדבר מצאתי ישראלי"?

א. מיכה. ב. ישעיהו. ג. הושע. ד. שמואל.

8. הגפן היא:

א. עץ. ב. צמח מטפס. ג. שיח. ד. עשב.

תשובות:

1. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)
2. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)
3. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)
4. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)
5. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)
6. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)
7. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)
8. א (8) ב (9) ג (10) ד (11)

ייקח זית ויברך עליו "בורא פרי העץ", יאכל ויאמר:

(אם הוא בתוך הסעודה, לא יברך "בורא פרי העץ" על הזית אלא על התמר).

1 "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" (שמות כז, ב).

2 "אשתך כנפן פריה בירכתה ביתך בנדה כשתלי זיתים סביב לשלחנך" (תהילים קכח, ג).

3 הוראה זיתים בחלום, זוטרי (קטנים) – פרי זרבי (יפיה וירבה) עסקיה קזיתים. והני מילי פרי (וכל זה כשראה פיריה), אבל אלני – הרין ליה כנים מרבים, שנאמר: "בניך כשתלי זיתים". איכא דאמרי (יש אומרים): נראה זית בחלום – שם טוב יוצא לו, שנאמר: "זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך" (ירמיהו יא, טו). הוראה שמן זית בחלום – יצפה למאור תורה, שנאמר: "ויקחו אליך שמן זית זך" (ברכות נז, ג).

4 רבי טרפון אומר, אין מדיקין אלא בשמן זית בלבד (שבת פ"ק ב).

5 זית שאמר – לא קטן ולא גדול אלא בינוני, וזהו 'אגורי'. ואמר רבי אבהו: לא 'אגורי' שמו אלא 'אברוטי' שמו, ואמרי לה 'סמרוסי' שמו. ולמה נקרא שמו 'אגורי'? ששמןו אגור כחוכו (ברכות לט, ב).

אמר רבי יהושע בן לוי: כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מן המובחר. כל השמנים יפין לדיו, ושמן זית מן המובחר (שבת כג, ב). לפי שהזית סימן אור לעולם (מדרש תנחומא, תצווה).

למה נמשך ישראל לזית?

1 מה הזית רזה, חובטים אותו ואחר כך נותן שמן, כך ישראל – חובטים אותם ואחר כך עושים תשובה והקב"ה עונה להם.

2 השמן, אפילו אתה מערבו בכל המשקים שבעולם, הוא נתון למעלה מרוב. כך בשעה שעושים רצונו של מקום ניצבים למעלה מעובדי הכוכבים (אליהו רבה, פרשה יח).

3 הזית, תחילתו מר וסופו מתוק. אף ישראל, כשהייסורים באים עליהם, טובה גדולה שמורה להם לעתיד לבוא (פתרון תורה).

4 הזית, אין עליו נושרים לא בימורת החמה ולא בימורת הגשמים, אף ישראל אין להם בטלה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא (ילקוט שמעוני, ירמיהו).

1 "והנה עלה זית טף בפיה" (בראשית ח, יא). אמרה היונה לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, יהיו מזונותיי מרים כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים ומסורים בידי בשר ודם (פרקי דרבי אליעזר).

2 למה נסמך "ויקחו אליך שמן זית זך" (ויקרא כד, ב) לפרשת המועדים? מלמד שהיו ישראל עתידים לחדש יום טוב על עסק השמן, ואיזה? זה חנוכה! (פסיקתא זוטרתא).

3 "ויקחו אליך שמן זית זך" נסמך למועדים, שמצווה מן המובחר להדליק נרות שבת ויום טוב בשמן זית (פנחס רזא, אמור).

4 "שמן זית זך" הוא רמז לתורה, שיש בה כ"ז אותיות כמניין "זך" (צור המור, כי תישא).

1 "ששם חדשים בשמן חמור" (אסתר ב, יב). רב הונא אמר: זהו שמן זית שלא הביא שליש. ולמה סכים בו? שמשיר את השיער ומעידן את הבשר (מגילה יג, ג).

2 "ויאמר אלה שני בני היצחק העמדים" (זכריה ד, יד), "ושנים זיתים עליה" (זכריה ד, ג). "יצחק" – אמר רבי יצחק: אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שנזכרים זה לזה בהלכה כשמן זית. "ושנים זיתים עליה" – אלו תלמידי חכמים שבבבל, שמרורים זה לזה בהלכה כזית (סנהדרין כד, ב).

3 אמר רבי יוחנן: כשם שהזית משכיח לימוד של שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה! (הוריות יג, ב).

4 "וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חקמה" (שמואל ב' יד, ב). מאי שם? "תקועה"? אמר רבי יוחנן: מתוך שרגלים בשמן זית, חוכמה מצויה בהם!

5 תני רבי יהודה בי רבי אילעי: שמן המשחה שעשה משה במדבר, מעשה ניסים נעשה בו מתחילה ועד סוף! שמתחילה לא היה בו אלא שנים עשר לוג, שנאמר: "ושמן זית הין", וממנו נמשחו המשכן וכל כליו, אחרון כהן גדול ובניו, וממנו נמשחו כוהנים גדולים ומלכים (תלמוד ירושלמי, שקלים פ"ו).

6 "ויוהרה ה' עץ וישלך אל הפנים ויקתקו הפנים". רבי אלעזר המודעי אומר: זה עץ זית, שאין לך מור יותר מעץ זית (מכילתא דרבי ישמעאל, בשלח).

7 "ויקחו אליך שמן זית זך". שמעתי במה שאמרו: "הרגיל בנר של שבת הוויין לו בנים רבנן", שידוע כי כל תלמיד חכם אמיתי יש בו ניצוץ ממש רבני! וזהו שאמר: "ויקחו אליך", שניצוץ ממך יאיר בו, ונמצא שהם לוקחים אליך ממש. וזה על ידי "שמן זית זך" – בהדלקת נרות שבת (פני דוד, תצווה).

1. היו לפניו זיתים ורימונים, מהם קודם?
א. רימונים, כי יש בהם 613 גרעינים.
ב. זיתים, כי הם קרובים יותר למילה "ארץ".
ג. מה שחביב יותר.
ד. רימונים, כי הם משבעת המינים.

2. מי מהשבעים התברך בהרבה שמן?
א. יוסף.
ב. אשה.
ג. בנימין.
ד. ראובן.

3. מהו "מוחל"?
א. קליפת הזית.
ב. הנזול שהופרד מהשמן.
ג. זית שלא הבשיל.
ד. חרצן גדול.

4. כיצד נקראת פסולת הזיתים?
א. עוקה.
ב. גפת.
ג. מוחל.
ד. זיתא.

5. מהי "מסיקה"?
א. השריית הזיתים.
ב. עשיית השמן.
ג. חטבה בעץ הזית.
ד. אכילה מרובה של זיתים.

6. מי ממשל "שתילי זיתים"?
א. הבנים.
ב. האבא והאמא.
ג. הבנות.
ד. כל המשפחה.

7. שיעור "כביצה הוא":
א. חמישה זיתים.
ב. עשרה זיתים.
ג. שני זיתים.
ד. זית וחצי.

8. מדוע ההדלקה בשמן זית מובחרת ביותר?
א. כי הוא צהוב יותר.
ב. כי האור שלו צלול ביותר.
ג. כי הזית הוא משבעת המינים.
ד. כי הוא דולק זמן רב.

תשובות:

1. א (2) א (9) ז
2. ב (2) ב (8) ב (9) ז
3. א (2) א (9) ז
4. א (2) א (9) ז
5. א (2) א (9) ז
6. א (2) א (9) ז
7. א (2) א (9) ז
8. א (2) א (9) ז

7 שבעים שמות נקראו ישראל וכו', ונקראים **תמר**, שנאמר: "**צִדִּיק כְּתֹמֵר יִפְרָח**" (תהילים צב, ג) (מדרש זוטא שיר השירים, פרשה א).

8 אמר רבי אבון: דברי תורה נמשלו לקוניטון, שיש בו יין ודבש. אף דברי תורה יש בהם יין – “כי טובים דרך מין” (שיר השירים א, ב), ויש בהם דבש – “ומתוקים מדבש ונפת צופים” (תהילים יט, יא) (פסיקתא דרב כהנא).

6 וְדַרְשׁ רַבִּי חֵימָא בְּרַ לִלְיִינִי: וְדִתְיָבִי: "צִדִּיק בְּתַמּוֹר יִפְרֹחַ כְּאַרְזֵי הַלְבָנֹת וְיִשְׁגֹּה?" אַם נֶאֱמַר תַּמּוֹר לָמָּה נֶאֱמַר אִירוֹ, וְאַם נֶאֱמַר אִירוֹ לָמָּה נֶאֱמַר תַּמּוֹר? אִילוּ נֶאֱמַר תַּמּוֹר וְלֹא נֶאֱמַר אִירוֹ, הָיִיתָ אוֹמֵר: מִה תַּמּוֹר אֵין זִנְעוּ מִחֻלְיָי – צִדִּיק חָס וְשׁוֹלֵם אֵין זִנְעוּ מִחֻלְיָי, לָכֵן נֶאֱמַר אִירוֹ. אִילוּ נֶאֱמַר אִירוֹ וְלֹא נֶאֱמַר תַּמּוֹר, הָיִיתָ אוֹמֵר: מִה אִירוֹ אֵין עֹשֶׂה שְׁפֹתָ – אֵף צִדִּיק חָס וְשׁוֹלֵם אֵין עֹשֶׂה שְׁפֹתָ, לָכֵן נֶאֱמַר תַּמּוֹר וְנֶאֱמַר אִירוֹ (תַּעֲנִית).

1. מהו "גדיד"?
 א. זיבול הדקל.
 ב. קטיף התמרים.
 ג. הכנת הדבש.
 ד. אגידת הלולב.
2. כיצד נקרא "עץ גדי" בתורה?
 א. עץ המים.
 ב. אמות התמרים.
 ג. אור כשדים.
 ד. חצצון תמר.
3. כיצד מכוונה החלק הרחב בעלי התמר?
 א. קורא.
 ב. טרף.
 ג. לולב.
 ד. לולבא.
4. המועצה האזורית "תמר" שוכנת במסמסן ל?
 א. ימות הכינרת.
 ב. הים התיכון.
 ג. ים המלח.
 ד. מעיין נוו.
5. על איזה מטבע מצוייר התמר?
 א. שקל.
 ב. חמישה שקלים.
 ג. עשרה שקלים.
 ד. שני שקל.
6. מה נקרא "כפת תמרים"?
 א. אתרוג.
 ב. הדס.
 ג. לולב.
 ד. ארבעת המינים.
7. היכן נאמר: "צאו ההר וְהִבִּיאוּ עֲלֵי־זֵית וְעֲלֵי־שֶׁמֶן וְעֲלֵי־תְּמָרִים"?
 א. שיר השירים.
 ב. דברי הימים.
 ג. יונה.
 ד. נחמיה.

(5) ५ (9) ५ (7) 1 (8) ५
(1) ५ (2) 1 (3) ५ (4) ५

1. כיצד נקראת תאנה שלא הבשילה?
א. עוקץ תאנה.
ב. תאנה יבשה.
ג. תאנה צהובה.
ד. פגה.
2. מהי "גרוגרת"?
א. תאנה יבשה.
ב. תאנה גדולה.
ג. תאנה קטנה.
ד. תאנה מתולעת.
3. כיצד נקראים ענפי התאנה במשנה?
א. שדה תאנים.
ב. סוכי תאנה.
ג. הדסים.
ד. ערבי נחל.
4. מי התרפא על ידי מריחת דבילת תאנים? (ישעיהו ד)
א. הבל.
ב. חזקיהו.
ג. ישעיהו.
ד. יונה.
5. מי הם שתפרו בגד מעלי תאנה?
א. יעקב ולאח.
ב. דוד ומיכל.
ג. אדם וחווה.
ד. משה וציפורה.
6. היכן נאמר: "כל מבצריך תאנים עים-בבצורים"?
א. בראשית פרק ג.
ב. שיר השירים פרק ג.
ג. נחום פרק ג.
ד. אין כזה פסוק.
7. על מי מסופר שבדק את העדים בעוקצי תאנים? (סנהדרין פא)
א. רבי יוחנן בן זכאי.
ב. שמעיה ואבטליון.
ג. רבי אלעזר בן ערך.
ד. רבי חוצפית המתורגמן.
8. מהן "בנות שוח"? (שבועות פרק ה)
א. תאנים שלא הבשילו.
ב. תאנים גדולות מאוד.
ג. רימונים קטנים.
ד. מין תאנים לבנות.

תשובות:

1. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)
2. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)
3. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)
4. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)
5. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)
6. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)
7. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)
8. א (8) ב (9) ג (2) ד (5)

1 "וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ" (אסתר ה, יד). בשעה שבא המן להכין העץ, קרא הקב"ה לכל עצי בראשית: מי ייתן עצמו וייתלה רשע זה עליו? תאנה אמרה: אני אתן את עצמי, שממוני מביאים ישראל ביכורים. ולא עוד, עוד, אלא שנמשלו בי ישראל, שנאמר (הושע ט, ט): "כבפורח בתאנה בראשיתה" (אסתר רבה ט).

2 מעשה ברבן יוחנן בן זכאי אחזו בולמוס, והלך וישב במזרחתה של תאנה והתרפא. אמרו לו: מנא לך הא? אמר להם: מדוד, שנאמר: "ויתנו לו פלח דבילה... ותשב רוחו אליו" (שמואל א' ל, יב) (מדרש זוטא קהלת).

3 "ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת" - הוא העץ שאכלו ממנו. בדבר שקלקל, בו תיקנו (רש"י). אין לך זיכרון טוב יותר לחטא מאשר במה שפגם בו, כי זה גורם לחוש טוב יותר עד היכן תוצאת החטא מגיעה (רבי שמוה זיסל ברוידא).

4 "נצר תאנה יאכל פריה" - זה יהושע, שנאמר: "יהושע בן נון נצר לא קמיש מתוך האהל". "יאכל פריה" - שנאמר: "קח לך את יהושע" (לוקס שמעוני, יהושע).

5 אדם הראשון, חסיד גדול היה. כיוון שראה שנקנסה מיתה על ידו, ישב בתענית מאה ושלושים שנה ופירש מהאישה והעלה זרזי תאנה על בשרו (עירובין יח). כוונתו, שבדבר אשר זדה תיקן. חטא מכח הסתת אשתו, על כן פירש מאשתו, ועל ידי תאנה חטא, בא לתקן בזרזי תאנה (של"ה).

למה נקרא שמה תאנה?

כי על ידה ביקש הקב"ה ומצא תואנה לגזור עליהם מיתה (מדרש אגדה בראשית ג, ז).

למה נמשלו דברי תורה לתאנה?

1 מה תאנה, כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא תאנים, אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם (עירובין נד).
2 רוב האילנות - הזית, הגפן והתרמור - נלקטים כאחת, ותאנה נלקטת מעט מעט. כך התורה, היום לומד מעט ולמחר הרבה, עליו נאמר: "נצר תאנה יאכל פריה" (במדבר רבה, נשא פרשה יב).
3 כל הפירות יש בהם פסולת, אבל התאנה כולה יפה לאכול. כך דברי תורה, אין בהם פסולת! שנאמר: "כי לא דבר רק הוא ממש" (ילקוט שמעוני, יהושע).

1 "תאנה" במילוי אותיות: תי"ו אל"ף נון ה"א, בגימטריה: אברהם יצחק יעקב (גימטריאות, לך לך).
2 "ויתפרו עלה תאנה" - לפי שעלי התאנים הם רחבים, תפרום זה עץ עד שעשו מהם חגורות (רד"ק בראשית ג).
3 "התאנה מתוקה בפי כל אדם". רמז לאדם הלומד תורה, שהוא מתוק בפי כולם ונוח לבריות.
4 בכל מה שהאדם יגע ונותן נפשו על הדבה אין הקב"ה מקפח שכרו. לכן נאמר: "נצר תאנה יאכל פריה" (רבינו בחיי).
5 "תאנה שכבר בשלה, אם שוהה רגע יותר - מתלעיה". רמז למאמר חז"ל (מכילתא שמות יב): "מצווה הבאה לידך - אל תחמיצנה".

6 חיבור פרי התאנה לעץ הוא חלש, ובנענוע קל נופל. רמז לדבר הפסוק: "כל מבצריך תאנים" (נחום ג, יב), שיהיו הערים קלות להיכבש כמו שמנערים את העץ והפירות נופלים בקלות.

יקח תאנה ויבדקנה היטב, יאכל מעט ויאמר:

(ראו להימנע מאכילת תאנה, בגלל הקושי העצום בבדיקתה).

1 "התאנה חנטה פניה והגפנים סמדר נהתנו ריח קומי לך רעיתי יפתי וכלי לך" (שיר השירים ב, יג).
2 "אל תיראו פהמות שדי כי דשא נאור מדרך כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" (יואל ב, כב).
3 הרואה תאנה פחלום - תורתו משתמרת בקרב, שנאמר: "נצר תאנה יאכל פריה" (ברכות נז).
4 סמכו ידקהם עליו ואמרו לו, אישי כהן גדול, טבול אחת. ירד וטבל ועלה ונסתפג. ועצים היו מסדרים שם, עצי ארזים וארזים וברזים ועצי תאנה חלקה. ועושין אותה כמין מגדל, ומפתחין בה חלונות, וחזיתיה מערבה (משנה פירח ג, ח).
5 כל העצים פשרין למערכה, חוץ משל יד ושל גפן. אבל כאלו רגילים, במקריבות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן (משנה המיד ב, ג).

פרק שירה

תאנה אומרת:

"נצר תאנה יאכל פריה" (משלי כ, יח).

טבע התאנה, שאם לא מלקטים אותה מיד ביום שנמרה, היא מתלעיה. לפיכך, צריך לשמור בשימרת לב מיוחדת בכל יום ויום, לראות איזו תאנה נמרה בשלימור וללקט אותה מיד. שירת התאנה מסמלת את הזהירות ואת הדביקות בעבודת ה', אז נזכה להיות בבחינת "יאכל פריה", לזכות לשכר המושלם.

למה רימון? רימון?

רימון רומז לכיסא הכבוד, כי **רימון** מלשון "רם ומרום". ועל כן ציווה לעשות בבגדי הכהן הגדול פעמון ורימון (לקט יושר ח"א).

1 "וְנָהָיָה בְעֵינָיו פְּחָגְבִים" (במדבר יג, א). מעשה בבתו של ענק שנכנסה לפרדס ואכלה **רימון** אחד והשליכה קליפתו. כיוון שראו המרגלים את אותה קליפה היו סבורים שהיא מְעֻרָה, ונכנסו כולם לתוכה שנים עשר איש (מדרש פתרון תורה, שלח).

2 "וַיִּשְׁאַהֲוּ בְמוֹט בְּשָׁנִים" (במדבר יג, כג). בשני מוטות. הא כיצד? שמונה נשאו אשכול, אחד נשא **רימון** ואחד נשא תאנה, יהושע וכלב לא נשאו כלום (סוטה לד).

3 אשכחיה רבה בר שילה לאליהו, אמר ליה: מאי קעביד קודשא בריך הוא? אמר ליה: קאמור שמעתא מפומיה דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא אמור, משום דגמור שמעתא מפומיה דאחר! אמר ליה: אמאי רבי מאיר **רימון** מצא, תוכו אכל קליפתו זרק! אמר ליה: השתא קאמור, מאיר בני אומר! (הגיגה טו).

4 תנו רבנן: המעיל כולו תכלת היה. שוליו כיצד? מביא תכלת וארגמן ותולעת שני שזורים, ועושה אותם כמין **רימונים** שלא פתחו פיהם (ובחים פח).

5 יש ענין לנטוע עץ **רימון**, משום שנאמר בפסחים (עד): "כיצד צולים את הפסח? מביאים שיפוד של **רימון**". כדי שיהיו מזומנים לו שיפודי **רימון**, להראות בזה שאנו מאמינים באמונת המשיח שיבוא בכל יום (חשוקי חמד, שבת סג).

פרק שירה

רימון אומר:
"כִּפְלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּךְ מִבְּעֵד לְצִמְתָּךְ" (שיר השירים ד, ג).

כאילו מכריז ה**רימון**, המרמז על ישראל - המקיימים תרי"ג מצוות - שגם הריקנים שבשיראל מלאים מצוות **כרימון** בעשיית המצוות אמור האדם לעלות עד שיגיע לשלימות. אולם יש הנשארים באותה מדרגה, ורומים הם ל**רימון**, שבתוכו מחיצות דקות המפרידות בין הנגרעים. על כן נקראים "ריקנים", שעלא המצוות הרבות שעושים נשארים מופרדים ואינם ממשיכים בקשר רצוף של שלימות (הנאון רבי דוד פוברסקי).

1 משה רבינו נטמן כנגד "בית פעור", לכפר על היצר הרע של העריות. ורבינו חיים ויטאל נטמן בדמשק, כנגד העבודה הזרה של "בית **רימון**" בדרך לסוריה, והיא עבודה זרה של רציחה (דף על הדף סוטה יד).

2 אדם שיראת ה' בוערת בליבו יוכל ללמוד מכל הדברים שבעולם עבודת ה', וזהו "וַיִּחַנּוּ בְרִמּוֹן פֶּרֶץ" (במדבר לג, יט), **שהרימון** נפרץ לפניו, היינו שגם בְּדִבְרֵי חִיצוֹנִיּוֹת הַיּוֹם מוצאים הפנימיות וזוהר הקליפות, בבחינת "רבי מאיר **רימון** מצא, תוכו אכל וקליפתו זרק" (מאור ושמש, מסעי).

3 **ברימון** יש תרי"ג גרעינים כנגד תרי"ג מצוות. ואם הגרגרים מרומים על המצוות, אם כן "עסי **הרימונים**", שהוא עיקר הפרי, מרמז על התורה מעין הדבש (דרשות החתם סופר ח"ב).

4 "שִׁלְחִיךָ פְּרָדִים רְמוֹנִים עִם" (שיר השירים ד, ג) בגימטריה "קֶשֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רָגֶלִי" (גימטריאות, בשלח).

5 "כִּפְלַח הָרִמּוֹן" - זה הציץ, מִבְּעֵד לְצִמְתָּךְ - זה הנזר, שהוא קשור מאחורי הכהן (אגדת בראשית פרק פ).

6 בגמרא (כריתות ו) מבואר שבקטורת היו 368 מנה. וכתב בספר **יראים** (סימן שלד): "שִׁלְחִיךָ פְּרָדִים רְמוֹנִים" - **"שִׁלְחִיךָ"** בגימטריה 368 (אליה רבה, קלב).

ייקח כמה גרגרי **רימון**, יאכל ויאמר: (אינו מברך על אכילת הרימון, משום שנפטר בברכת הוי"ת).

1 "שִׁלְחִיךָ פְּרָדִים רְמוֹנִים עִם פְּרִי מְגֵדִים כְּפָרִים עִם גִּדִּים" (שיר השירים ד, ג).

2 "אֲשַׁקֶּךָ מִיַּיִן הַיֶּקֶה, מַעֲסִים רְמוֹנִים" (שיר השירים ח, ב).

3 כיצד צוֹלֵחַ אֶת הַפֶּסַח, מְכַיֵּן שְׁפֹד שֶׁל רְמוֹן, תִּחְבֹּה מִתּוֹךְ פִּי עַד בֵּית נְקֻבָּתוֹ, וְנִתֵּן אֶת כְּרָעֵי רֵאָתוֹ כְּנִי מַעֲרֹלְתוֹ, דְּבָרֵי יוֹסֵי הַגָּלִיל. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, כְּמִין בְּשׁוֹל הוּא זֶה, אֵלֶּא תוֹלֵן חֲרֻצָּה לוֹ (משנה פסחים ז, א).

4 הַרְוָא רְמוֹנִים כְּחֶלֶם, אִם רְמוֹנִי וּזְטָרִי (קטנים) - (סימן ש) פֶּרֶץ (תורה) עֲסָקִיָּה **כְּרִמּוֹנָא**! (שיחיו עסקיו מרובים) וְאִם רְמוֹנִי רַבְרָבִי (גדולים) - (סימן ד) רַבְרָבִי (גדול) עֲסָקִיָּה **כְּרִמּוֹנָא**. (ואם ראה) **רְמוֹנִים** פֶּלְגִי (חתכים), אִם תִּלְמִיד חָכֵם הוּא - יִצְפֶּה לְתוֹרָה, שְׁנֵאמֹר: "אֲשַׁקֶּךָ מִיַּיִן הַיֶּקֶה, מַעֲסִים רְמוֹנִים" (שיר השירים ח, ב). וְאִם עִם הָאֶרֶץ הוּא - יִצְפֶּה לְמִצְוֹת! שְׁנֵאמֹר: "כִּפְלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּךְ" (שיר השירים ד, ג), שְׁאֵפִילוּ רִיקָנִים שְׂבָב מְלָאִים מִצְוֹת **כְּרִמּוֹן** (ברכות נז).

5 רַב חֲסִדָּא רַבֵּי הַמְּנוּנָא הוּוּ יְחִבִּי בְּסַעֲדָתָא (ישבו בסעודה). אֵייתוּ לְקַמְיָהּ (הביאו לפניו) תְּמִירָה וְרְמוֹנִי. שִׁקֵּל רַב הַמְּנוּנָא בְּרֶךְ אֶתְמַרִּי בְּרִישָׁא (לקח רב המנונא ובידך רב המנונא על התמרים תחילה לפני **הרימונים**). אָמַר לֵיהּ רַב חֲסִדָּא רַבֵּי הַמְּנוּנָא: (האם) לֹא סְבִירָא לֵיהּ לְמַר לְהָא דְאָמַר רַב יוֹסֵף, וְאֵיתִימָא רַבִּי יִצְחָק: כֹּל הַמְּקַדֵּם בְּפֶסַח זֶה קוֹדֵם לְבִרְכָּהּ! (והרי **רימון** כתוב בפסוק לפני דבש תמרים). אָמַר לֵיהּ רַב הַמְּנוּנָא רַבֵּי חֲסִדָּא: זֶה (תמר) שְׁנִי לְ"אֶרֶץ", זֶה (רימון) חֲמִישִׁי לְ"אֶרֶץ", וְכֹל הַסְמוּךְ לְ"אֶרֶץ", קוֹדֵם לְבִרְכָּה (ברכות מא).

1. כיצד נקרא הפרח שמעל פטמת הרימון?
א. לבלוב.
ב. נץ.
ג. רימון עליון.
ד. שושנה.

2. מהו הגודל הקשור לרימונים בהלכות טהרת כלים?
א. מוציא רימון.
ב. תרי"ג מצוות.
ג. רימון הבבלי.
ד. כזית וכביצה.

3. יש הסוברים שאם אכל גרגיר שלם של רימון מתחייב בברכה אחרונה אפילו שלא היה בו שיעור מדוע?
א. בגלל חשיבותו.
ב. כי כתוב "רימון" בפסוק.
ג. כי נחשב ברייה.
ד. כי יש בו 613 גרעינים.

4. מה מעוטר ברימונים בבית הכנסת?
א. הבימה.
ב. ספר התורה.
ג. השופר.
ד. מגילת אסתר.

5. מי חיבר את הספר "פרדס רימונים"?
א. רבינו צדוק הכהן.
ב. רבינו משה קורדובר.
ג. רבינו עובדיה יוסף.
ד. אין כזה ספר.

6. מדוע בפסח שמים רימון בחרוסת?
א. כי יש בו 613 גרגירים.
ב. כי הוא מתוק.
ג. כי הוא אדום.
ד. כי שמים בחרוסת פירות שישראל נמשלו להם.

7. כיצד נקראים גרגרי הרימון בלשון המשנה?
א. קליפה.
ב. פרד.
ג. פנימי.
ד. תוך.

8. איזה קורבן היו צולים על שיפוד של רימון?
א. כל הקורבנות.
ב. קורבן עולה.
ג. קורבן תודה.
ד. קורבן פסח.

תשובות:

1. (א) (ב) (ג) (ד) (ה)
2. (א) (ב) (ג) (ד) (ה)

מניין ש"פרי עץ הדר" הוא אתרוג?

ייקח אתרוג ויאמר:

1 וְלִקְחֹתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפַּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עַבְתָּ וְעֶרְבֵי נָחַל (ויקרא כג, מ).

"פרי עץ הדר"

- זה הקב"ה, שנאמר בו: "הודו והדר לְבִשְׁתְּךָ" (ויקרא רבה ל, ט).
- זה אברהם, שהדירו הקב"ה בשיבת טוברה, שנאמר: "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים" (בראשית כד, א), וכתוב: "וְהָדָרְתָּ פָנַי זָקֵן" (ויקרא יט, לב) (שם).
- זו סנהדרין גדולה של ישראל, שהדירו הקב"ה בשיבת טוברה, שנאמר: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקְוֶם" (שם).
- אלו ישראל. מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח - כך ישראל, יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים (שם).

- "פרי עץ" - שטעם עצו ופריו שווה, וזהו האתרוג.
- פרי הדר באילן משנה לשנה.
- בלשון יוונית קוראים למים "הידור", וזהו האתרוג, שגדל על כל מים, שצריך להשקותו במים ולא די לו במי גשמים.
- "הדר" מלשון דיר, כשם שבדיר עד שבאים קטנים הגדולים עדיין קיימים, כך גם כאילן זה חונטים פירות חדשים בעוד שהישנים עדיין קיימים בעץ, וזהו האתרוג (סוכה לה).
- חרמב"ץ (ברשנות להלכות לולב) והריטב"א כתבו ששם האילן בארמית הוא "אתרוג", ובלשון הקודש שמו "הדר". ופירוש "אתרוג" הוא מלשון חמדה, כתרונם אונקלוס על הפסוק: "נחמד למראה" - דמרגנ למחזי.
- האבן עזרא כתב: "ובאמת אין פרי יותר הדר ממנו".
- ערוך השולחן: לא פירשה התורה את שם האתרוג, כדי שנצטרך לסמוך על התורה שבעל פה, ללמדנו שהתורה שבעל פה מבארת ונותנת רוח חיים בתורה שבכתב (הליכות המועדים).

- מדקדקים מאוד באתרוג שלא תהיה עליו שום פגמה, כי האתרוג דומה ללב, ויותר מכל האיברים מסוכנים פגמה וקלקול כל שהוא בלב (האדמו"ר רבי נפתלי מרופשיץ).
- "פרי עץ הדר" בגימטריה "אתרוגים" עם הכולל (רבי חיים פלטיאל, ועוד).
- אתרוג שאין בו היתר אכילה, הרי זה חיסרון בגוף האתרוג, משום שכשאנו ראו לאכילה אין זה "פרי עץ הדר" שציוותה התורה, וזהו חיסרון גדול בגוף האתרוג (רב פעלים ח"א).
- מהכתוב "הדר" משמע, שאף על פי שבשאר המצוות "זה א-לי ואֲנֹהוּ" הוא למצווה מהמובחר, בארבעת המינים הקפידה התורה שצריך "הדר" אפילו לעיכוב, כי כל המינים נלמדים מהאתרוג, שכולם בפסוק אחד (תפארת ישראל - הלכתא גבירא סוכה פ"א).

- הרואה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קונו, שנאמר: "פרי עץ הדר" (ברכות נו).
- אתרוג אחד נוטלים, ולא שניים. מאי טעמא? דכתיב: "פרי עץ הדר" - פרי אחד אמר רחמנא, ולא שניים או שלושה פירות (סוכה לה).

חפידה לסיים הסדר

יְהוָה רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי א-להינו וא-להי אבותינו, שתעלנו בשמחה לארצנו, ותטענו בגבולנו, ושם נקים מצות תרומות ומעשרות וכל המצות התלויות בארץ אשר הנחלת לאבותינו היא ארץ זבת חלב ודבש, "ארץ נחלי מים, עינת ותהמת יצאים בפקעה ובהר: ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ודמון, ארץ זית שמן ודבש", כאשר צויתנו בתורתך על ידי משה עבדך:

אָמֵן יי! לָמַעַן שִׂמְךָ הַגְדֹּל, הַגְדֵּל חֶסֶדְךָ עִמָּנוּ וְקִים לָנוּ אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר הַבְטַחְתָּנוּ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ: "וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם, וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: וְהַשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת-בְּצִיר וּבְצִיר יִשְׁיג אֶת-יָרֵעַ, וְאִכְלֹתֶם לְחֶמְכֶם לְשִׁבְעָה וַיִּשְׂבַּחֶם לְבָטֶחַ בְּאַרְצָכֶם": וְקִים בָּנוּ אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר הַבְטַחְתָּנוּ עַל-יְדֵי יִשְׁעִיהָ נְבִיאָךְ: "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח יי לְאֶבֶי וּלְכַבֹּד, וּפְרִי הָאָרֶץ לָגָאוֹן וּלְתַפְאֶרֶת לְפָלִיטַת יִשְׂרָאֵל": וְאָמַר: "וּבָנוּ בָתִּים וַיֵּשְׁבוּ, וְנִטְעוּ כֶרְמִים וְאָכְלוּ פְרִיָם": וְקִים בָּנוּ אֲשֶׁר הַבְטַחְתָּנוּ עַל-יְדֵי עֲמוּס נְבִיאָךְ: "הֲנֵה יָמִים בָּאִים נָא יי וְנִגַּשׁ חֹרֶשׁ בְּקֶצֶר וְדָדךָ עֲנִיִּים בְּמִשְׁךָ הָרָע, וְהִטִּפוּ הַהָרִים עֲסִים וְכָל-הַגְּבָעוֹת תִּתְמוּגְגֶנָה: וַיִּשְׁבְּתִי אֶת-שִׁבּוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשִׁמּוֹת וַיֵּשְׁבוּ, וְנִטְעוּ כֶרְמִים וְשִׁתּוּ אֶת-יֵינֵם, וְעָשׂוּ גִּזְתָּ וְאָכְלוּ אֶת-פְּרִיָם": וְקִים בָּנוּ אֲשֶׁר הַבְטַחְתָּנוּ עַל-יְדֵי יְחֻזְקָאֵל נְבִיאָךְ: "וְהָרַבִּיתִי אֶת-פְּרִי הָעֵץ וְתִגְבַּחַת הַשָּׂדֶה, לָמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרֶפַת רָעַב בְּגוֹיִם". וְאָמַר: "וְעַל-הַנֶּחֱלָ יַעֲלֶה עַל-שִׁפְתּוֹ מִזָּה וּמִזָּה כָּל-עֵץ מֵאֲכָל אֶל-יְבוּל עֲלֶיהָ וְלֹא-יִתֵּם פְּרִיו לְחִדְשֵׁי יָבֵכָר כִּי מִיָּמִיו מִן-הַמִּקְדָּשׁ הָמָּה יוֹצֵאִים, וְהָיָה פְּרִיו לְמֵאֲכָל וְעֲלֶיהָ לְתִרּוּפָה". אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן:

תשובות:

- א) 1
ב) 2
ג) 3
ד) 4
ה) 5
ו) 6
ז) 7
ח) 8
ט) 9
י) 10

- כיצד בודקים אתרוג אם הוא יבש ופסול?
א. על ידי הריח.
ב. על ידי תחיבת מוחט עם חוט.
ג. על ידי המראה.
ד. על ידי המשקל.
- כמה קליפות יש לאתרוג?
א. שתי קליפות.
ב. שלוש קליפות.
ג. ארבע קליפות.
ד. קליפה אחת.
- היכן ממוקם הפיטס?
א. בראש האתרוג.
ב. בתחתית האתרוג.
ג. גם בראש וגם בתחתית.
ד. בגוף האתרוג.
- מהו העוקץ?
א. קוצים שנדבקו לאתרוג.
ב. הפיטס.
ג. חלק העץ היוצא מהאתרוג ומחברו לאילן.
ד. בליטות באתרוג.
- כיצד ניתן להזהיב את האתרוג?
א. לא ניתן.
ב. להניחו בשמש.
ג. להניחו ליד תפוח.
ד. לעוטפו היטב.
- כמה הבדלים יש בין אתרוג מורכב לשאינו מורכב?
א. שניים.
ב. שמונה.
ג. עשרה.
ד. ארבעה.
- מהו שיעור אתרוג כשר?
א. כזית.
ב. רביעית.
ג. לוג.
ד. כביצה.
- כיצד יברך אדם המריח אתרוג?
א. לא יברך, כי אתרוג נועד רק לסוכות.
ב. יברך "מנות ריח טוב בפירות".
ג. יברך "בורא עשבי בשמים".
ד. יברך "על הריחת אתרוג".

